

## בוני המגדל, במה קלקלו?

(פרשת נח, שנת תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאול)

סיפורו של עם ישראל מתחיל בפרשת לך לך, כאשר ה' הבטיח לאברהם אבינו "ואעשך לגוי גדול" (בראשית יב, ב). אבל פרשיות **בראשית ונח** הן טְרוֹמיות ומספרות על נסיונות כלל האנושות.

- בבראשית מדובר על מכשול אדם וחיה שחמדו לאכול מפרי עץ הדעת; ואח"כ הזוועה של הרצח הראשון ע"י קין.
- תחילת פרשת נח מאשים תושבי העולם בשחיתות החמס וזמה ועל זה הגיע עונש המבול.
- אבל במה חטאו בוני מגדל בבל, שמפני כך נתפזרו לשבעים מקומות? חז"ל תמהו תמיהה זו ואמרו: "מעשה דור המבול נתפרש. מעשה דור הפלגה לא נתפרש" (בראשית רבה לח, ו).

ואע"פ שאין החטא מפורש במקרא, בעינים החדה של חז"ל חקרו ומצאו מענה ברמזי המקרא. "ויהי בנוסעם **מקדם**, וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם" (בראשית יא, ב). שאלו חז"ל אם פירוש המלה "קדם" הוא "מזרח" והרי גם בבל הוא במזרח? (ואם כן מה פירוש שנער? מקדם הרי בקדם נשאר) אלא הם "הסיעו עצמם מקדמונו של עולם. אמרו אי אפשר [אין אנו רוצים] לא בו ולא באלוהותו" (בראשית רבה לח, ז). כלומר **הקב"ה היה קודם בזמן** לכל מה שנברא בעולם ונקרא "קדם". מפרש מהרז"ו (ממפרשי המדרש, על הדף "שאם [אילו] היו מודים שהוא קדמונו של עולם, היו מודים באלהותו וממשלתו וקבלת מלכותו". וכן רמב"ם (הל' תשובה פי"ג הי"ז) כאשר מנה חמש קבוצות שהם "מינים" הזכיר את האומרים שאין הקב"ה "הראשון וצור לכל", כאילו מצא חומר מוכן ולא הוא בלבד יצר את הכל והוא אדונו המוחלט.

בהשוואה, מה בין אנשי דור המבול לבין אנשי דור הפלגה, מציינים חז"ל כי הראשונים חטאו חטא קל (גזל וחמס) והאחרונים חטאו חטא חמור (חשבו למרוד בהקב"ה, כאילו לעשות נגדו מלחמה, לבטל שלטונו על עולמו). ובכל זאת הראשונים נמחו מהעולם, נתבלו במבול. אבל האחרונים חיים וקיימים, למרות שנתפזרו עד אפסי ארץ. הא כיצד? אלא גדול השלום. כיון שהיו "שפה אחת ודברים אחדים", "שהיו אוהבים זה את זה", זכות זו עמדה להם שלא נהרגו (בי"ר יא, ו). ובכן הקושיא קשה עוד יותר. כיון שהיתה בהם מעלה כה גדולה של אחדות, כיצד נפלו במכשול כה גדול? אם כבר השיגו אידיאל כה נשגב, להרגיש קרבה לכל שאר בני חברתם, כיצד נפלו בכפרנות?

עונה על כך ר' **שמעון רפאל הירש** (יא, ד. עמ"ק) – "שאיפת אומה לעשות לה שם ולהרבות את כבודו הלאומי, היא קץ לכל ייעוד מוסרי. "מדת רדיפת הכבוד נחשבת חסרון ליחיד, אבל מעלה לציבור". וכדבריו (יב, א. דף קמא) "יושר, אנושיות ואהבה הם מצוות המוטלות על הפרט; אך הם נחשבים כאיוולת ביחסי האומות, ואין הם חשובים לכלום בעיני מדינאים ודיפלומטים. בעוון מרמה ורצח ייכלא וייתלה היחיד; אך מדינות רוצחות ומרמות בקנה מדה גדול, וכל רוצח ורמאי 'לטובת המדינה' יבוא על שכרו משלם". זאת אומרת, אהבת הכלל מכסה על כל עוול.

גם **הרב אברהם קוק** שם לב לתופעה שלילית זאת והוסיף על כך נדבך חינוכי. כך כתב: "אז יצאו כיתות לאומיות [מדובר על הבריונים הלאומיים בזמן חורבן בית שני] שספגו את הצד החיצוני של הלאומיות ושְׁמְרִיקָה. נתגברה שנאת הבריות וכו' תחת דגל הלאומיות. אע"פ ששנאה זו מכוונת לכאורה רק כלפי עם זר ואיננה נוגעת בנחלת האומה (גופא) [עצמה], ברבות הימים מתהפכת למארה פנימית ושנאת אחים מתגברת ומהרסת כל טוב לאומי" ("מאמרי הראייה", עמ" 5).

הרב קוק הבחין בין לאומיות חילונית, ללאומיות המבוססת על רעיון הקודש התורני. כך לשונו: "הלאומיות שבישראל בהתחברה עם ההשקפה הגדולה והקדושה של עול מלכות שמים ועול מצוות, הרי יסודתה בהררי קודש. אבל בהיפרדה ותצא רק לגבול החול של אהבה לאומית גסה, כדרך כל עמי הארץ [כל עמי תבל] שהיא רק אהבה חומרית לעצמו, היא תוליד דברים רעים ודעות רעות המרחיקות את שם ה' מליבות עם ה'" (עין איה" ח"א עמ' 67, עי' "אורות" ראש עמ' סו).

### נחזור לחטא בוני המגדל.

הם העמידו לעצמם מטרה לחַבֵּר כל האוכלוסיה לאחדות אחת, עצמאית ומכלכלת את עצמה, בלי כל צורך לאלוקים. בזה שיא המרד, להכחיש מציאותו של הבורא. אמנם אי אפשר לשום ציבור בלי שיהיה בקרבו אלמנטים של עושי רשעה. כלשון הרמב"ם - "אין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהם פרוצים בעריות וביאות אסורות" (הל' איסו"ב פרק כב הלכה יט). אבל יש להבדיל בין רָשָׁע לרשע. הרמב"ם (בפירוש המשנה, סנהדרין, פרק חלק, סוף י"ג עיקרים, מהד' הגר"י קאפח, עמ' קמה) מתח קו אדום המבדיל מתי רשע אפילו "יצא מכלל ישראל". כי כל עוד שהאדם מאמין בה', אפילו הוא נכשל במעשים מושחתים מאד, עדיין יש תקוה. אבל אם הוא כופר בכל, איננו מאמין שיש כח עליון המשגיח ונותן שכר ועונש, סופו מי ישורנו. בזה הוא יצא מכלל ישראל (רמב"ם, הל' עדות, סוף פרק יא).

וכך כותב הרב קוק כי עם ישראל כולל בקרבו אפילו רשעים, כל עוד הם עדיין מאמינים בעליונות התורה וסמכותה, למרות שאינם מקיימים דבריה ופריטיה. אבל אם הגיע למצב אומלל שכבר אינם מקבלים סמכות התורה, ודאי שאינם שייכים ל"כנסת ישראל". כך לשונו: "על כן צריכה התורה כולה, שמכללת את הכלל כולו בכל שיווי ארחות החיים, להיות לתריס מפני הפירוד וכו'. שהכל צריכים להתאחד בנוגע לכללות קיומה של תורה. ומי שחושב שריבוי הצבעונים צריך להכליל ג"כ אתו הצביון של רשעים המוחלטים, הכופרים ופורקי עול בגלוי, הוא טועה. ועל זה אמרה ברוריה "רני עקרה לא ילדה" (ברכות י ע"א) עיי"ש עוד (יקבצים מכתב יד קדשו"י, רמת גן, תשס"ו, עמ' מג. והובא בשינויים קלים ב"אורות" עמ' קסט, פסקא ו). וכך כתב ב"עין איה" (ח"א עמ' 49) כי אין בכוחה של "כנסת ישראל" להוליד גידולים רעים ומאררים כאלו רק מרוח משחית חיצוני נולדו".

וכאן יש לשאול שאלה מחודדת. במדרש רבה (בראשית לח, ה) שיבחו חז"ל את אחדותם של דור בוני המגדל. זו לשונם: "דור המבול ע"י שהיו שטופים בגזל לפיכך לא נשתיירה מהם פליטה. אבל דור המגדל, על ידי שהיו אוהבים זה את זה שנאמר 'ויהי כל הארץ שפה אחת' לפיכך נשתיירה מהם פליטה". לעומת זאת, חז"ל קובעים במשנה את ההיפך: "פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. כינוס לרשעים, רע להם ורע לעולם" (סנהדרין עא ע"ב). יש כאן סתירה קשה.

אבל לפי דברי רמב"ם הנ"ל, ההסבר פשוט. מעלה גדולה יש בשמירת אחדות האומה, לשמור על אהדה הדדית, יחס של כבוד זה לזה. ועלינו להזדהות גם עם העבריינים, פורעי חק התורה, להיטיב אתם בכל אופן אפשרי. כל זה אמור כל עוד לא נגעו בציפור נפשם של ישראל = האמונה באל חי, הקביעה שיש לעולם משגית. אמנם יצר הרע עושה בנו שמות, אבל הלב עוד קיים. אבל כשמדובר ב"רשעים מוחלטים" (כסגנונו של הרב קוק) העוקרים כליל את האמונה, ואומרים "הס כל לא להזכיר בשם השם", הללו כבר יצאו מהאומה. הפיזור טוב להם וטוב לעולם. כינוסם הוא רע להם ורע לעולם.

לפי החילוק הנ"ל שחילקנו, מובן טעם הכפילות שבדברי מזמור (צב, י) בתהלים.  
"כי הנה אויביך ה'", כי הנה אויביך יאבדו. יתפרדו כל פועלי אוך". מפני ההדגשה "הנה אויביך ה'!"  
ברור כי מדובר כאן על "כופרים" והם הרשעים המוחלטים (אותם הזכיר הרב קוק), ולא מדובר בפושעים  
רגילים. אבל מדוע העונש מפוצל? "אויביך יאבדו" משמע כליון, הפסק החיים. אבל "יתפרדו כל פועלי  
אוך" משמע כי ימשיכו לחיות, אלא יהיו מפוזרים. אבל לפי דברי מדרש רבה הנ"ל, מובן הענין. אם הם  
בלי התאחדות ביניהם, יאבדו. ואם יצליחו להתחבר בינם לבין עצמם, ואי אפשר להכחידם מעל פני  
האדמה, לכל הפחות ייענשו שיתפזרו. "יתפרדו כל פועלי אוך". אם "כינוס לרשעים, רע להם (שיתגברו  
במרדם) ורע לעולם", צריכים להציל אותם ואת העולם דוקא ע"י פיזורם.  
ואם כל כך רע ומר התאחדותם בינם לבין עצמם, כיצד יוכלו קְשָׁרֵי ישראל "להתחבר" אליהם,  
להצטרף אליהם ולהיות בכינוס שלהם? הרי קל וחומר הדברים!

אמנם פרשתנו דנה על כפרנותם הקשה של כלל האנושות, ותוצאותיה המרות. כלום אפשר לנו ללמוד  
מזה ענין על כת הכופרים בה' שיש בארצנו בימינו? אותם מחנכים, פולטיקאים, עתונאים, שופטים  
וכו' שבשיטתיות מחקו כל זכר לאמונה בבורא עולם מהליכות ציבוריותינו?